

Bogusław Gołębiowski

Akademia Rolnicza w Szczecinie

OTOCZENIE EKONOMICZNE PRZEDSIĘBIORSTW HODOWLANO-NASIENNYCH

1. Wstęp

Najstańszym elementem polskiego przemysłu nasiennego jest rynek. Polski rynek nasienny jest w stanie tworzenia się i zachodzące zmiany w sektorze nasiennym tylko w niewielkim stopniu wpływają na jego porządkowanie. Cechą charakterystyczną polskiego rynku nasiennego jest chaos, wynikający z przyczyn subiektywnych i obiektywnych. Czynnikiem subiektywnym jest brak tradycji właściwego funkcjonowania firm hodowlanych i nasiennych. Czynniki obiektywne zależne są m.in. od funkcjonowania firm hodowlano-nasiennych [Podlaski 2005]. Według Marciniaka [2005] jedną z przyczyn nieuporządkowania rynku nasiennego jest niewłaściwa organizacja firm hodowlanych w Polsce. Programy hodowlane umieszczono w dużych przedsiębiorstwach produkcyjnych, które w swych decyzjach rynkowych kierują się bardziej doraźną potrzebą sprzedaży dużych ilości wyprodukowanych przez siebie nasion niż zapewnieniem przychodów z opłat licencyjnych na pokrycie kosztów hodowli.

Obecny obraz polskiej branży hodowlano-nasiennej to: katastrofalnie niski poziom używania nasion kwalifikowanych, ich niska jakość, mała liczba klasycznych central nasiennych zmuszonych do konkurencji z rolnikami, którzy „zajęli się” nasiennictwem, konkurencja między firmami nasinnymi a hodowcami na rynku nasion kwalifikowanych, bariera zbieranych opłat licencyjnych oraz bliska perspektywa wstrzymania wielu programów hodowlanych po zaprzestaniu ich dotoowania [Marciniak 2005].

W Polsce branża hodowlano-nasienna, która stanowi gwarancję zwiększenia potencjału polskiego rolnictwa, od pięciu lat jest w fazie schyłku. Warunki makrootoczenia oraz otoczenia sektorowego spowodowały spłylenie rynku nasiennego

[Gołębiowski 2005]. W związku z tym należy dążyć do stworzenia nowoczesnej, racjonalnie zorganizowanej branży hodowlano-nasiennej, która miałaby szansę dalszego rozwoju przy jednocześnie szybkim przystosowaniu się do jednolitego rynku europejskiego. Oznacza to, że przedsiębiorstwa hodowlano-nasienne muszą podjąć skonsolidowane działania nad wypracowaniem strategicznego procesu rozwoju tej branży. Pierwszym krokiem powinno być rozpoczęcie prac nad oceną szans i zagrożeń występujących w otoczeniu, czyli prac nad pierwszym elementem tego procesu.

Analiza makrootoczenia dotyczy badania różnorodnych czynników zewnętrznych. Czynniki te mogą mieć charakter sprzyjający lub ograniczający względem działalności przedsiębiorstwa, wpływają nieraz w sposób zasadniczy na jego kondycję ekonomiczno-finansową i tworzą zespół parametrów i zmiennych, które służą do opracowania prognoz sytuacji zewnętrznych [Stabryła 2002]. Profesjonalny sposób poszukiwania odpowiedzi jest jedynym sposobem antycypowania zagrożeń i wykorzystywania szans, które mogą się pojawić [Urbanowska-Sojkin 1998].

Badania nad potencjalną siłą wpływu poszczególnych czynników i procesów zachodzących w otoczeniu na przedsiębiorstwa nasienne wykazały, że są one szczególnie uzależnione od procesów zachodzących m.in. w sferze ekonomicznej makrootoczenia. W sferze tej otoczenie jest niejednorodne i słabo ustrukturalizowane [Gołębiowski 2005].

Celem badawczym niniejszego artykułu jest próba określenia potencjalnej siły wpływu poszczególnych czynników i procesów zachodzących w sferze ekonomicznej makrootoczenia na funkcjonowanie przedsiębiorstw w branży hodowlano-nasiennej.

2. Faktografia i metody badań

Materiał badawczy wykorzystany w niniejszej pracy pochodzi z analizy 7 przedsiębiorstw hodowlano-nasiennych, w których w procesie badawczym zastosowano metodę scenariuszy stanów otoczenia. Ankietowanymi były osoby pełniące funkcje kierownicze w swoich przedsiębiorstwach. Oceny prawdopodobieństwa wystąpienia danego procesu według trzech wariantów zmian, tj. wzrostu, stabilizacji i spadku, zostały uzyskane od trzech konsultantów, którymi byli: profesor z dziedziny zarządzania Akademii Rolniczej w Szczecinie oraz dwaj członkowie zarządu Polskiej Izby Nasiennej. Badania przeprowadzono w kwietniu 2005 roku.

3. Scenariusze stanów otoczenia ekonomicznego firm hodowlano-nasiennych

Głównym czynnikiem ekonomicznym jest skłonność i zdolność producentów rolnych do nabywania produktów z sektora nasiennictwa. Ta skłonność jest w dużym stopniu zależna od zdolności finansowej producentów rolnych do na-

bywania interesujących ich środków do produkcji rolnej. Im lepsza sytuacja finansowa, tym większa skłonność do nabywania produktów bardziej zróżnicowanych i cechujących się wyższą jakością, a więc i do nabywania kwalifikowanego materiału siewnego.

Badana grupa przedsiębiorstw jest zainteresowana tendencją wzrostową zyskowności z prowadzenia działalności rolniczej. Potencjalnie duża siła oddziaływania pozytywnego przedstawiona w scenariuszu optymistycznym (tab. 1) świadczy, że ten czynnik, poprzez swoją zmienność, w znacznym stopniu wpływa na działalność przedsiębiorstw hodowlano-nasiennych, stwarzając jednocześnie burzliwe otoczenie, o czym świadczy duża rozpiętość tego czynnika między scenariuszem optymistycznym a pesymistycznym (tab. 2).

Badając scenariusz najbardziej prawdopodobny (tab. 3), można stwierdzić, że zyskowność z prowadzenia działalności rolniczej w najbliższych latach charakteryzować będzie ujemna tendencja rozwojowa. Oznacza to, że zyskowność jako czynnik wiodący wśród procesów otoczenia ekonomicznego jest czynnikiem zagrożenia. W związku z tym przy budowaniu strategii rozwoju należy nastawić się na przedsięwzięcia zmierzające do neutralizowania negatywnego wpływu tego czynnika.

Wartość złotówki w stosunku do euro na poziomie 4,1 to kolejny badany czynnik z otoczenia ekonomicznego. Przeprowadzone badania wykazały, że analizowana grupa firm życzyłaby sobie, aby w przyszłości kurs złotówki był stabilny i oscylował w granicach badanego poziomu. Zagrożeniem natomiast byłby wzrost wartości złotówki w stosunku do euro, na co wskazuje obecny trend. Jednak czynnik ten charakteryzuje się potencjalnie małą siłą oddziaływania negatywnego.

Następny badany czynnik to wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych, potocznie zwany inflacją. W badaniach jako poziom wyjściowy przyjęto roczny poziom inflacji z 2004 roku. Z analizy scenariusza optymistycznego wynika, że potencjalne oddziaływanie tego czynnika w wymiarze pozytywnym, jakim jest spadek poziomu inflacji w następnych latach w stosunku do roku 2004, charakteryzuje się średnią siłą wpływu. Duża rozpiętość tego czynnika między scenariuszem optymistycznym i pesymistycznym oznacza, że badane przedsiębiorstwa są w znacznym stopniu uzależnione od poziomu inflacji. Natomiast z analizy scenariusza najbardziej prawdopodobnego wynika, że wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych nie jest procesem wiodącym.

Ważnym czynnikiem ekonomicznym są stopy procentowe (odsetki) kształtujące koszt pieniądza w zaciąganych kredytach. Jak wynika z analizy scenariusza optymistycznego, przedsiębiorstwa w obniżeniu się poziomu oprocentowania kredytów widzą szansę rozwoju, a proces ten stanowi dla nich potencjalnie dużą siłę oddziaływania pozytywnego. Natomiast wzrost poziomu oprocentowania kredytów jest procesem o potencjalnie dużej sile oddziaływania negatywnego.

Tabela 1. Scenariusz optymistyczny dla badanych przedsiębiorstw hodowlano-nasiennych

Elementy scenariusza sfery ekonomicznej	Siła wpływu
Wzrost zyskowności z prowadzenia działalności rolniczej	+4
Stabilizacja kursu EUR/PLN na poziomie 4,1	+2
Spadek poziomu inflacji w stosunku do 2004 roku	+3
Obniżenie się poziomu oprocentowania kredytów	+4
Obniżenie się poziomu stawek VAT na środki do produkcji rolnej	+2
Wzrost poziomu dopłat bezpośrednich do gruntów rolnych	+5
Spadek poziomu cen na środki do produkcji rolnej	+5
Wzrost dostępności do kredytów obrotowych	+4
Średnia siła wpływu	+3,6

Źródło: badania własne.

Tabela 2. Scenariusz pesymistyczny dla badanych przedsiębiorstw hodowlano-nasiennych

Elementy scenariusza sfery ekonomicznej	Siła wpływu
Obniżenie się poziomu zyskowności z prowadzenia działalności rolniczej	-4
Wzrost wartości PLN w stosunku do EUR	-2
Wzrost poziomu inflacji w stosunku do 2004 roku	-4
Wzrost poziomu oprocentowania kredytów	-4
Wzrost stawek VAT na środki do produkcji rolnej	-3
Spadek poziomu dopłat bezpośrednich do gruntów rolnych	-5
Wzrost poziomu cen na środki do produkcji rolnej	-4
Ograniczenie dostępności do kredytów obrotowych	-4
Średnia siła wpływu	-3,8

Źródło: badania własne.

Tabela 3. Scenariusz najbardziej prawdopodobny dla badanych przedsiębiorstw hodowlano-nasiennych

Elementy scenariusza sfery ekonomicznej	Prawdopodobieństwo	Siła wpływu	
		„ujemna”	„dodatnia”
Obniżenie się poziomu zyskowności z prowadzenia działalności rolniczej	0,5	-4	
Wzrost wartości PLN w stosunku do EUR	0,5	-2	
Utrzymanie inflacji na poziomie z 2004 roku	0,4		+2
Ustabilizowanie się poziomu oprocentowania kredytów	0,5		+1
Stabilizacja stawek VAT na środki do produkcji rolnej	0,5		+1
Wzrost poziomu dopłat bezpośrednich do gruntów rolnych	0,8		+5
Wzrost poziomu cen na środki do produkcji rolnej	0,6	-4	
Utrzymanie dostępności do kredytów obrotowych	0,8		+1
Średnia siła wpływu		-3,3	+2,0

Źródło: badania własne.

Badając scenariusz najbardziej prawdopodobny, można stwierdzić, że poziom oprocentowania kredytów ustabilizuje się, co jest tendencją pozytywną, a mała siła oddziaływania pozytywnego oznacza, że stopy procentowe nie są czynnikiem wiodącym wśród procesów otoczenia ekonomicznego.

Czynnikiem otoczenia ekonomicznego, który także nie jest wiodący, jest poziom stawek VAT na środki do produkcji rolnej. Z analizy scenariuszy wynika, że jest to czynnik nie stwarzający burzliwego otoczenia. Zatem zmiana (obniżenie czy też wzrost) stawek VAT ma potencjalnie małą siłę oddziaływania.

Wiodącym czynnikiem ekonomicznym jest poziom dopłat bezpośrednich do gruntów rolnych. Badania tego procesu wykazały największą rozpiętość między scenariuszem optymistycznym i pesymistycznym. Oznacza to, że badane przedsiębiorstwa są w silnym stopniu uzależnione od tego procesu. Jednocześnie należy podkreślić, że wzrost dopłat bezpośrednich będzie sukcesywnie wzrastał o określony procent aż do 2013 roku. Procentowy wzrost dopłat bezpośrednich do gruntów rolnych nie musi oznaczać rokrocznie większych wpływów do gospodarstw rolnych. Przyczyną tego zjawiska jest fakt, że dopłaty bezpośrednie są określane w walucie euro i następnie przeliczane według kursu na określony dzień danego roku. Tak więc przedsiębiorstwa, formułując strategię, powinny z jednej strony uwzględnić ten proces, aby go jak najlepiej wykorzystać, a z drugiej powinny stale monitorować zmiany zachodzące w tym procesie.

Poziom cen środków do produkcji rolnej to również wiodący czynnik otoczenia ekonomicznego przedsiębiorstw hodowlano-nasiennych. Proces zmian poziomu cen środków do produkcji rolnej jest dla badanej grupy przedsiębiorstw otoczeniem burzliwym, w którym zachodzą szybkie i znaczne zmiany, a same przedsiębiorstwa są w dużym stopniu uzależnione od tego procesu. Wynika to z faktu, że wszystkie analizowane przedsiębiorstwa hodowlano-nasienne prowadzą również działalność rolniczą jako gospodarstwa wielkotowarowe dzierżawiące z Zasobu Agencji Nieruchomości Rolnych po kilka tysięcy hektarów użytków rolnych.

Ostatnim analizowanym czynnikiem z otoczenia ekonomicznego jest dostępność do kredytów obrotowych. Badając scenariusz najbardziej prawdopodobny, można stwierdzić, że w najbliższych latach dostępność do kredytów obrotowych zostanie utrzymana na obecnie obowiązujących zasadach, co w konsekwencji oznacza, że potencjalna siła oddziaływania pozytywnego tego czynnika jest bardzo mała. Należy jednak pamiętać, że otoczenie w zakresie dostępności do kredytów obrotowych jest burzliwe. W związku z tym przy budowaniu strategii należy nastawić się na przedsięwzięcia zmierzające do neutralizowania wpływu tego czynnika.

4. Podsumowanie

Badając scenariusze otoczenia ekonomicznego, można stwierdzić, że analizowane czynniki z różną siłą mogą wpłynąć na żywotność branży hodowlano-na-

siennej. Jedynym czynnikiem wiodącym o potencjalnie dużej sile oddziaływania pozytywnego jest wzrost poziomu dopłat bezpośrednich do produkcji rolnej. Potencjalnie dużą siłę oddziaływania negatywnego ma ujemna tendencja rozwojowa w zyskowności z prowadzenia działalności rolniczej oraz proces wzrostu poziomu cen na środki do produkcji rolnej.

Należy podkreślić, że w otoczeniu ekonomicznym potencjalna siła wpływu czynników o działaniu negatywnym przewyższa potencjalną siłę wpływu czynników o działaniu pozytywnym.

Literatura

- Gołębiowski B., *Makrootoczenie firm z sektora nasiennej roślin rolniczych*, [w:] *Agrobiznes 2005. Zmiany w agrobiznesie po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, t. 1, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej nr 1070, Wydawnictwo AE, Wrocław 2005, s. 262-266.
- Marciniak K., *Warunki kontynuacji krajowej hodowli roślin rolniczych w Polsce*, „Hodowla Roślin i Nasiennictwo” 2005 nr 4, s. 28-32.
- Podlaski S., *Hodowla roślin w Polsce i świecie*, „Hodowla Roślin i Nasiennictwo” 2005 nr 4, s. 14-21.
- Stabryła A., *Zarządzanie strategiczne w teorii i praktyce firmy*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Kraków 2002.
- Urbanowska-Sojkin E., *Zarządzanie przedsiębiorstwem. Od kryzysu do sukcesu*, Wydawnictwo AE, Poznań 1998.

THE ECONOMIC SURROUNDINGS OF FIRMS OF PLANT RAISING

Summary

In the article the author presents eight factors from the economic surroundings and their potential power of the influence on the performance of firms from the line of plant raising. The research was done in April 2005. The author used the analysis of continuity of the surroundings in it.

From the analysis of continuity of the economic surroundings one can ascertain that analysed factors with different can by force bear on the vitality of the line of the plant raising. An only leading factor concerning the potentially large power of the affirmative influence is the height of the level of first-hand surcharges to the farming production. The potentially large by force negative influence is characterized by the negative tendency of development in the profitability from the leadership of the agricultural activity and the process of the height of the standard of prices on resources to the farming production.